

از آثار مهم دوره ایلخانی رصد خانه مراغه است که از شهر مراغه ۵۰۰ متر فاصله دارد (مراغه مرکز تابستانی ایلخانی بود) بالای یک تپه یا بلندی واقع شده، در سال ۶۵۸هـ / ۱۲۵۹م ساخته شده / کاوش گر آقای پرویز ورجاوند، در حفاری ۱۶ واحد شامل برج مرکزی که مشتمل بر یک ابزار ربع گردی به قطر ۴۵ متر، کارگاه ریختگری و چند برج مستقل بدست آمده، اصلی ترین بنا ساختمان ریختگری است که برای تولید ابزار نجومی بکار می رفت، چند بنا دیگر هم وجود داشته که استفاده جانبی و اداری داشته، نکته قابل توجه بحث مصالح بکار رفته در ساخت این رصد خانه است، در کنار آجر، سنگ که یکی از مصالح گران بود بکار رفته، این امر نشانه اهمیتی است که به این بنا داده می شد البته مسئله دفتر شاهی و توجه به مقبره نیز مهم بود.

یکی نمونه از کاخهای ایلخانی: قصر تابستانی از آباقاخان که ساخت آن در سال ۶۷۴هـ / ۱۲۷۵م شروع و ۱۰ سال بعد به دست ارغون خان تکمیل شد ۱۵۰در ۱۲۵متر است، این محل در تخت سلیمان، جنوب شرقی دریاچه ارومیه در آذربایجان برشالوده آتشکده دوره ساسانی واقع شده، صحن حیاط ۴ایوانی که ایوان ضلع غربی بجای اینکه در مرکز ضلع باشد در شمال غربی واقع شده از دیگر ویژگی این بنا وجود فضا گنبد دار در پشت ایوان شمالی است در ایوان غربی بعد از یک سرسری دوتا فضا هشت ضلعی وجود دارد که در این فضا ۸ ضلعی گچبری و قطعات گچبری داریم. در حفاری لوحی تزئینی بدست آمده که چون یک سند تاریخی مهم است این لوح حدود ۵۰ سانتی متر و ترسیم منقور روی آن یک چهارم گنبد پوسته داخلی و خارجی و جزئیات اجراء و آموزش آن را نشان میدهد این تصویر تزئینی نبوده بلکه سندی است که نشان می دهد نقشه بناها در پایتخت طراحی می شد و بعد به محل ساخت فرستاده می شد این سند به ما در شناخت تزئینات معماری آن دوره کمک می کند و در واقع مدرکی بی نظیر که استفاده از نقشه های معماری در جهان اسلام را ثابت می کند. این نوع پلان و تزئینات و مصالح بنا نشاندهنده علاقه شاهان ایلخانی به فرهنگ پیش از اسلام ایران است. در فضا ۸ ضلعی که تصور می رود محل اسکان شاهان ایلخانی است هزاره های دیوار با کاشی زرین فام تزئین شده موضوع اصلی نقش کاشی ها سیمرغ، نقش اژدها و شتر سوار، در نمونه ای که در لندن است در حاشیه تکرار ردیف

حیوانات و نقش زمینه شتر سوار است. برکاشی های این منطقه اشعار حماسی که مضموم وطن پرستی و اشعار فردوسی را داریم که به همان علاقه شاهان ایلخانی به فرهنگ پیش از اسلام ایران بر می گردد.

نقوش کاشیهای ایلخانی: نقوش حیوانی، گیاهی، پرندگان و انسانی به صورت مرتب که نقوش حیوانی در ردیف اول شامل پرندگان، سیمرغ و اژده ها بعد از نقوش حیوانی نقوش گیاهی و گاهی هم نقوش گیاهی و نقوش حیوانی با هم دیده میشود.

بناهای مذهبی که در دوره سلجوقی ساخته می شد با همان شدت در دوره ایلخانی ادامه داشت. از نظر استفاده از رنگ، رنگ زرد در کاشی و محراب های ایلخانی بیشتر دیده می شد.

۱۳۸۷/۱/۱۹

اولین حمله مغول ۶۱۷ ه و دومین حمله مغول ۶۵۶ ه، در حمله دوم مغول ها دو هدف داشته اند ۱: سرنگونی دستگاه خلافت در بغداد ۲: از بین بردن فرقه اسماعیلیه چرا این فرقه باید از بین می رفتند زیرا در صورت استقرار مغولها در ایران با یک جنبش مقاومت بزرگ مواجهه می شدند.

سلاطین ایلخانی و وزیرانشان علاوه بر برپایی بنیادهای خیریه بر گرد مقابر خود برای گرامیداشت مقابر مشایخ صوفیه آرامگاههای نیز برای آنها می ساختند. از جمله این مقابر این دوره مقبره بایزید بسطامی است. این تک بناها در دوره ایلخانی مهم بود ولی بیشتر توجه آنها به مجموعه ها مثلاً مقابر که در کنارشان بیمارستان و بناها دیگر هم ساخته می شد. در دوره ایلخانی با مجموعه های تدفینی بیشتر برخورد می کنیم.

بایزید بسطامی در قرن ۳ ه می زیست و در همان زمان نیز فوت کرد، چون یک عارف بزرگ بود در سال ۸۷۴ یا ۸۷۷ ه برای او مقبره ای ساختند. ارتفاع این برج مقبره ۱۶ متر و قطر داخلی ۶ متر و ۲۵ لبه بیرونی بصورت برجستگی مثلثی شکل که به آن خیاری گویند. این خیاری ها دور تا دور بنا را پوشانده، مصالح اصلی آجر است، گنبد به نظر با قوس بیضوی و یک پوششه است. موقعیت

قرار گرفتن بنای مقبره بایزید مهم است این مقبره در پشت دیوار محراب مسجد جامع قرار گرفته (در کانون نمازگزاران) وقتی مردم نماز می خواندند برج در مقابل آنها بود. (این ابداع هم عصر معماری مملوکان مصر است) تزیینات نما مقبره آجر، این خطوط راه راه در ظاهر بنا را مرتفع تر نشان می داد.

از جمله مقابر دیگر مقبره عبدالصمد از صوفیان قرن ۷ ه است که ۱۰ سال پس از مرگش آرامگاهی برای او ساخته شد. این بنا در نطنز نزدیک اصفهان می باشد. مقبره او در واقع اتاقی از خانه او بود که بعد از مرگش در همان اتاق که می نشست دفن شد. اتاق ۴ گوشه مقبره دارای تزیینات گچبری و کاشی کاری جالب است. کاشی ها از نوع زرین فام ایلخانی به همراه کتیبه که متن اصلی کاشی است باحاشیه که نقش پرندگانی در مقابل همد یگر تکرار شده، نقش پرندگان خیلی ظریف ساخته شده است. (در دوره های بعد سر پرندگان حاشیه و متن محوشده است). نقوش غالب هم در دوره ایلخانی و هم در این کاشی ها نقوش اسلیمی است. این بنا دارای یک مناره پرکار ومانند برج بسطام است.

گنبد سلطانیه: شاهکار دوره ایلخانی مقبره الجایتو است. موقعیت قرار گیری شهر و گنبد مهم است به قول حمدا.. مستوفی شاهراهی که شرق را به غرب متصل می کرد. شاهراه و مرکز ثقل و حالت مرکزیت داشته راهها به سلطانیه ختم می شد و از آنجا منشعب میشد یکی به شمال غرب و دیگری به غرب. در واقع خطوط ارتباطی شمال شرقی به شمال غربی و غرب ایران به حساب می آمد. از نظر ظاهرشناسی پلان حصار شهر ۴ گوشه و عناصر شهرسازی مثل برج و بارو، کاروانسرا، محلات، تاسیسات آبرسانی و گنبد مهم سلطانیه. شهر سلطانیه بر سر قزوین - تبریز واقع، ارغون خان این محل برای اقامتگاه تابستانی خود انتخاب کرد و الجایتو آن را تختگاه حکومت ساخت و نام سلطانیه را بر آن گذاشت.

گنبد سلطانیه: (مقبره الجایتو) ۸ ضلعی هر کدام از ضلع ها ۱۷ متر، قطر دهانه ۲۴ متر بعضی گویند ۲۵/۵ متر که قابل قبول تر است، ارتفاع گنبد ۴۸ متر، ۸ ایوان داخلی ۴ ایوان کوچک و ۴ ایوان بزرگ

راه رسیدن به طبقه بالا از طریق ایوان های کوچک است ، ۸مناره . در هر بنا در درجه نخست هماهنگی عناصر معماری مهم است با هم تناسب داشته باشد . در مجموع هر بنا با کاربرد خاص خود ویژگی منحصر به فرد دارد . ویژگی های بناگنبد سلطانیه ۱: پلان ۸ ضلعی که در معماری ایرانی خیلی نداریم ۲: گنبد دو پوشش ۳: تزیینات آن که شامل گچ بری و آجرکاری که یک وجه تمایز بین سبک سلجوقی و ایلخانی است. اهمیت به اولویت و بلندی یکی از ویژگی های معماری ایلخانی ایوانهای بلند و سر درهای رفیع معماری ایلخانی شبیه سبک گوتیک اروپاییان است . همزمان با تغییر سبک رومانسک در اروپا به سبک گوتیک ، در ایران نیز سبک سلجوقی به سبک ایلخانی تغییر کرد. تفاوت سبک رومانسک و گوتیک ؛ در سبک رومانسک بناها دارای درهای کوتاه و پهن و بنا خپل است اما در سبک گوتیک سر درهای رفیع و بلند میباشد . در ایران سبک رومانسک همان سبک سلجوقی و سبک گوتیک همان سبک ایلخانی است. این تغییر سبک معماری در اروپا با اختلاف زمانی کوتاه در ایران هم اتفاق افتاد . همانگونه که شیوه اجراء گنبد را گوتیک از رومانسک گرفت در ایران نیز شیوه اجراء گنبد را ایلخانیان از سلجوقیانان گرفتند.

در یک بنا خود اجزاء در کنارهم قرار می گیرند و یک هماهنگی ایجاد می شود ، اجزایی که شامل مناره، درگاهها ، قوس ها ، پوشش ها یا تزیینات چه داخلی و چه خارجی ، پوشش بدنه مناره ها، پوشش خود گنبد و تزیینات داخلی گنبد ، استفاده از ترکیبات رنگها که همه در کنار هم قرار می گیرد و تناسب را خلق می کند در این موقع است که از دیدگاه زیباشناسی به بنا می گویم بنا زیبا ، در واقع به تنها زیبایی ظاهری نیست بلکه یک استراکچر است زیبایی شامل همان استراکچر و روی سازی و تزیینات است . (در معماری هخامنشی و پارتی و ساسانی پوشش سقف به عنوان یکی از ویژگی های خاص مطرح شده) نقشه ساخت گنبد و شهر از رشیدالدین و در چند دوره ساخته شده

مسجد اشترجان: در ۳۴ کیلومتری جنوب غربی اصفهان واقع شده، در متون تاریخی از آن یاد شده، پلان ۲ ایوانه، سر در ورودی و ایوانهای رفیع، محراب پرکار که در حال حاضر در موزه ایران باستان می باشد، پلان ۴ گوشه، شکل فضا حیاط مرکزی برگرفته از کاخهای اشکانی می باشد. این ویژگی وقتی اسلام وارد ایران میشود به عنوان بخشی از بنا مساجد به حساب می آید. (نمونه این حیاط در کاخ اشکانی کوه خواجه جنوب شرقی ایران، وسط دریاچه هامون، در اوستا از این کوه یاد شده، نزدیک زابل) مسجد اشترجان یکی از مساجد مهم اصفهان در دوره ایلخانی است. مانند سلطانیه دارای تزیینات آجرکاری و گچبری پرکار است. گنبد مسجد دو پوشش است. سر در ورودی آیه ۱۸ سوره جن و آیاتی از سوره توبه در کتیبه های مسجد دیده می شود. از نظر باستان شناسی وقتی وارد بنا یا مساجد می شویم پس کتیبه های این بناها خیلی مهم است و حتما در گزارش باید قید گردد. علت اهمیت کتیبه ها: تاریخ های مطلق را به ما می دهد چون سال ساخت و مرمت ها و الحاقات در کتیبه قید شده است ۲: در کتیبه ها علاوه بر آیه ها، نام معمار، نام سازنده یعنی کسی که دستور ساخت داده و نا سازنده کتیبه نیز آمده است. دیوارهای جنب مسجد از نوع قطور است. یکی از ویژگی دیوارهای دوره سلجوقی قطور بودن و یک دست بودن آنها نداشتن روزنه و پنجره است اما دیوارهای دوره ایلخانی نصف می شود و دارای پیش آمدگی یا پشتیبان جهت جلوگیری از ریزش دیوار است همچنین روی دیوارهای دوره ایلخانی روزنه و پنجره تعبیه شده این پنجره ها هم جنبه زیبایی داشته و هم از سنگینی دیوار می کاهید. چیزی که در مساجد دوره ایلخانی روی آن تاکید شده عنصر معماری محراب است. محراب در دوره ایلخانی از نظر شکل ظاهری، کادر مستطیل شکل دارای قوس جناغی یا تیردار که نمای از قوس است. این قوس روی ۲ ساق یا ۲ نیم ستون قرار دارد. کادر دارای یک فرورفتگی است که در این محل فرورفتگی محراب نمایی از مقرنس وجود دارد. اطراف قوس جناغی تزیینات گیاهی همراه کتیبه بکار رفته است. از نظر مصالح بکار رفته گچ به عنوان عمده ترین مصالح بکار رفته همچنین کاشی لعاب دار نیز بکار رفته است. در محراب دوره ایلخانی ترکیب رنگهای بکار رفته متنوع تر از دوره سلجوقی است. تفاوت دیگر تزیینات در محرابهای ایلخانی و سلجوقی این است که

محراب ایلخانی فوق العاده پر کار است که خیلی مهم است یعنی جای خالی در سطح محراب نداریم، تزیینات محرابهای ایلخانی ظریف تر از محرابهای سلجوقی است.

غیر از بناهای دوره ایلخانی می توان به صنایع دستی این دوره نیز اشاره کرد، وقتی مغولها در شرق قدرت گرفته و بر چین مسلط شدند به سمت غرب حمله کرده و ایران را گرفتند. چین مرکز چینی آبی - سفید بود پس از تثبیت موقعیت مغولها در ایران و تشکیل دولت ایلخانی روابط بازرگانی با شرق گسترش یافت یکی از شاخصهای این دوران چینی های آبی - سفید است. وقتی سایت های بعد از تهران را بررسی می کنیم از حدود قرن ۸ و ۷ به بعد در لایه های باستانی سفال چینی آبی - سفید را فراوان می بینیم مثلاً تپه اقبالیه در ۹۹ کیلومتری غرب قزوین. در تمام لایه های این تپه از سطحی تا بکر چینی آبی - سفید دیده می شود دوره اسلامی اما دوره غالب ایلخانی است آن هم به علت فاصله کمی که با سلطانیه داشت و این منطقه راه ارتباطی بود این نوع سفال بیشتر یافت می شود.

یکی دیگر از مدارکی که ما را در باز شناسی این دوره کمک می کند تصویری از شهر سلطانیه است که از دوره عثمانی باقی مانده است و در موزه استانبول نگهداری میشود. در عصر عثمانی شخصی بنام تصوح سلامی شرافچی بود که اصلیتش بوسنیایی و در دربار همراه با پادشاهان عثمانی در لشکرکشی ها بود او شرح متصرفات را می نوشت و تصاویر شهرها را نیز می کشید از جمله کارهای او همین تصویر سلطانیه است در این تصویر شهر داری یک حصار بیرونی و یک حصار داخلی و بنا گنبد سلطانیه در داخل ارگ یعنی حصار دوم بود این حصار بوسیله یک خندق و ۱۶ برج مدور محافظت می شد در کشویی ارگ روی خندق قرار داشت. در تصویر گنبد دارای ۸ مناره متصل به هم بود. با وجود یک فاصله ۲۰۰ ساله بین ایلخانیان و عثمانی این مدرک نشان می دهد بنا در این فاصله سالم مانده است. این مدرک می گوید باستان شناسی تنها آثار باقی مانده نیست بلکه با توصیف آثار در اسناد قدیمی می توان درک بهتری را داشته باشیم مثلاً با توجه به این سند شهر سلطانیه تا قرن ۱۶ آباد بوده، فرم شهرسازی که دو حصار داشته و مقایسه وضع موجود شهر و گنبد با قرن ۱۶

معماری یعنی شکل دهی بنا، اساتیدی مثل پیرنیا و معماران و مهندسان ویژگی و خصوصیات هر دروه را قانونمند کردند و چهارچوب و دسته بندی کردند و به عنوان سبک آذری، خراسانی (قرن ۱ تا ۴ ه)، اصفهانی و تقسیم بندی کردند.

معماری و هنر ایلخانی و تیموری تحت عنوان سبک آذری شناخته شده. ویژگی معماری ایلخانی و تیموری تنوع در پلان، استفاده از کاشی معرق، استفاده از خشت خام و پخته، افزایش کاشیکاری در مقایسه با نما کاری با آجر، استفاده از اندود گچ، تزیینات گچ بری منطقه اولیه شکل گیری آن شمال غرب ایران بوده

یکی از پلان های معمول در دروه ایلخانی ۴ ایوانی، مقرنس کاری ایوان ها، دیواره های رفیع، اصل توجه به ارتفاع و گچ بری در محراب ها

مقابر برجی یا برج مقبره ایلخانی: یکی از نمونه های برجسته امامزاده جعفر در اصفهان است، پلان ۸ ضلعی مانند گنبد سلطانیه، بنا امامزاده موزن می باشد، گنبد کاشیکاری با نقوش اسلیمی، مقرنس کاری سر در ورودی، طاق نما یا قوس نما در جناهای ورودی، مقبره زیر خط تقارن است. در دروه ایلخانی علاوی بر اهمیت دادن به مجموعه های آرامگاهی (یعنی وقتی آرامگاه را بنا می کردند اطراف آن دیگر هم بناهای می ساختند) تک بنا آرامگاهی نیز داریم.

مسجد جامع یزد: از بناهای دروه ایلخانی است، از ویژگی سر در ورودی بلند، ۴ ایوانی، استفاده از کاشی معرق، مناره های بلند، قاب کاری حاشیه ایوان ورودی یعنی فرم را ایجاد کرده و قوس نما یا طاق نما را اجراء کردند. کتیبه های که دور تا دور فضای اصلی را احاطه کرده است.

کاروانسرای مرجانی بغداد: توسط والی بغداد مرجان بن عبدا.. نزدیک مجتمع موقوفی تدفینی - مذهبی خود جهت پشتیبانی مالی خود ساخته شده، متعلق به سال ۷۶۱ ه است. این بنا پلان مستطیل شکل آجری دو طبقه و دارای تالار بزرگ مرکزی که ارتفاع تالار ۱۴ متر است و ۸ قوس جناغی (عرضی) بر روی تالار زده شده که طاق های پلکانی درسکنج ها را که قبه هایی برفرازشان دیده می شود نگه می دارد. (تا قبل از دوره ایلخانی بطور معمول برای پوشش سقف و وصل کردن دو دیوار از طاق جناغی استفاده می شد) سبک سقف زنی پیچیده آن سبب شده تا نور به درون بتابد (در قوس جناغی نور به دیوار برمی خورد و منعکس می شود) و این نشان می دهد که والی برای این ساختمان تجاری ارزشی هم سنگ دیگر خود که بر جا مانده قائل بوده است. طاق زنی عرضی از نوآوری های مهم معماری قرن ۸ ه بود.

مسجد کبود: به فیروزه اسلام نیز مشهور است که به خاطر کاشی های آن که در تبریز قرار دارد. تنها اثر باقی مانده از قراقویونلوها است. در واقع قسمتی از یک مجتمع به نام مظفریه بود که بدست ابوالمظفر جهانشاه مشهورترین فرمانروای قراقویونلوها ساخته شد. مشتمل بر آب انبار، کتابخانه، مقبره و خانقاه بود امروزه فقط مسجد باقی مانده که یک اتاق گنبد دار به طول ۱۵ متر که از سه پهلو دهلیزی به شکل یو با ۹ دهانه گنبددار دارد و در پهلو چهارم یعنی روبه قبله شبستان گنبد دار، بعضی مسجد را مقبره جهان شاه می دانند ولی با هیچ تدفینی در آنجا بر نخورده اند. در گرداگرد جدار ایوان کتیبه ای از آیات قرآنی به چشم می خورد. در حال حاضر سطوح داخلی و خارجی مسجد ویران شده اما کاشی های باقی مانده نشان از تزیین کاشی با کیفیت عالی میدهد. کاشی معرق شش رنگ دیوارهای خارجی را پوشانده و در سطوح دیوارهای داخلی را از بالای ازاره ای مرمرین که خود با کتیبه ای زیبا بر زمینه ای از پیچک نباتی کنده کاری شده است آنچه چشمگیر است نقش مایه های متحرک اسلیمی و کتیبه هاست غالباً با رنگ سفید یا طلایی بر زمینه آبی سیر تا سبز، سطوح بالاتر و طاق های قوسی اتاق اصلی گنبد دار با کاشی های شش گوش و لعاب دار آبی تیره، پوشش شبستان ارغوانی که روی آنها رنگ طلایی است.

پس از اینکه آخرین بازمانده ایلخانی در سال ۷۷۲ه از میان رفت تیمور که رئیس یک قبیل کوچ نشین بود نظام قبیلگی خود را به یک امپراطوری جهانی مبدل کرد. معماری تیموریان به ۴ بخش تقسیم می شود: ۱. عهد تیمور ۲: عهد شاهرخ و همسرش گوهرشاد ۳: عهد سلطان حسین بایقرا ۴: بناهای دوره ترکمانان رقیب تیموریان در غرب ایران آق قویونلوها و قراقویونلوها

کاخ آق سرای: نخستین مهم تیمور در معماری تبدیل زادگاهش، کش در جنوب سمرقند آن سوی کوه های زرافشان، به مرکز حکومتی. او برای بزرگداشت پایتخت سرسبز خود این شهر را شهرسبز نامید. کاخ او آق سرای یا کاخ سفید در این شهر واقع، تنها مدخل ورودی برجها مانده که مشتمل بر ایوانی عظیم به عرض ۲۲ متر با بدنه پیش آمده در دو نبش های دیوار در کنار آن. مصالح کاخ آجر و بانفیس ترین کاشی کاری تزیین شده، سطوح بزرگ با موزائیک خشتی پوشیده شده اما سطوح کوچکتر با قاب بندهای پر تفصیل و چند رنگ کاشی زینت یافته، کاشی کاری به سبک سفال لعاب کاری شده چند رنگ است. دیری نباید که شهرسبز برای آرزوهای جهان گشایی تیمور بسیار دور افتاده بود و او شهر سمرقند را پایتخت خود کرد. از جمله بناهای که تیمور در سمرقند ساخت مسجد بی بی خاتون است. (به یاد همسر تیمور، بی بی خاتون)

گورستان شاه زند: بیشتر زنان خاندان تیمور در گورستان عمومی واقع بر تپه بیرون دیواره های سمرقند مدفون هستند. این گورستان که به شاه زند معروف است بر گرد مقبره قثام (یا قاسم) بن عباس قرار دارد. تا قرن ۵ه آرامگاه و مدرسه ای بزرگ بر محور شرقی - غربی ساخته شده، اما یک ردیف آرامگاه قریب سی تا در طول خیابان شمالی - جنوبی قرار گرفته که بطور قطع متعلق به قرن ۸ و ۹ه است آرامگاههای اولیه نزدیک مقبره قثام ساخته و آرامگاههای بعدی در پایین قرار گرفته، در سال ۸۳۸ه الغ بگ با دروازه ای باشکوه این مجموعه را به شهر متصل کرد. بنا شاخص این مجموعه چهار طاقی کوچکی است که قسمتی از آن که رو به خیابان است مدخل دارد که بسیار تزیین شده اما قسمت های دیگر دست نخورده مانده است. به جزء مقبره کاشی کاری سربازگمنام در وسط قسمت های درونی را تقریباً رنگ کرده اند ولی بعضی قسمت ها پوششی از کاشی داشته است. نورهای پرتفصیل کتیبه که بر دورمدخل کشیده شده نام و تاریخ

مرگ درگذشتگان را بدست می دهد. تیمورخود در محلی دیگر مدفون است. اودر سرداشت تا در زادگاهش شهرسبز دفن گردد اما مرگ ناگهانی اش باعث شد درشهر سمرقند در عمارتی که امروزه گور امیر یا مزارشریف گویند دفن گردد.این عمارت قبلاً بنام مدرسه ساخته شده بود. در سال ۸۰۶ه به صورت موقت نوه تیمورمحمد سلطان درآن دفن شده ،وقتی تیموربه سمرقند بازگشت دستور ساخت مقبره را داد.پس ازمرگ تیمور شاهرخ او را در آنجا دفن کرد و سپس الغ بگ نوه تیمور،آن را آرامگاه دودمان تیموریان کرد. نقشه مجتمع اولیه شامل مدخل ورودی که به حیاط ختم می شد،مدرسه ای در جانب شرق و خانقاه در جانب غرب حیاط.مهم ترین قسمت باقیمانده مقبره و سازه های مجاور آن در قسمت جنوب است. برفراز مقبره گنبد پیازی آبی

به سبک نیم رخ تیموری . نیمرخی متورم با چند رج مقرنس درون نوار پهن پایه گنبد

حرم امام رضا(ع): پس ازمرگ تیمورپسرش شاهرخ به قدرت رسید اواز هرات به خراسان آمد و پسرانش الغ بگ فرمانروا سمرقند در ماوراءالنهر و ابراهیم سلطان فرمانروا شیراز دز غرب ایران شدند. شاهرخ وهمسر مقتدرش گوهرشاد در نیمه اول قرن ۹ ه خراسان را مرکز نوآوری معماری کرد. گوهرشاد برای جلب رضایت شیعیان که در آن زمان قدرت روز افزونی درجامعه ایرانی داشتند دستور داد تا زیارتگاه امام رضا(ع) نوسازی وگسترده گردد. به دستور گوهرشاد مسجد جامع بزرگی و دو تالار اجتماع یعنی دارالسیاده(خانه سیدان) و دارالحفاظ(خانه حافظان قران)بدان افزوده شد. معمارقوام الدین شیرازی مسجد را به گنبد خانه وصل کرد و دو تالار مذکور را به درون فضا موجود کشاند. او برای مسجد طرح ۴ ایوانی بکار برد و به سبک بدیع گنبد را برایوان قبله یا ایوان جنوبی قرار داد .پرترین ترین کارها بر گرد صحن متمرکز است ،قاب بند یهای کاشیکاری دو طبقه گرداگرد صحن کشیده شده تا بلند کردن بنا ،فضا را بیوشانند. ایوان قبله مسجد با تریینات ضخیم طنابی و کاشی آبی و نوار کتیبه پهنی از کاشی معرق که توسط بایسنغر طراحی شده بود ممتاز است.محراب بزرگ با کاشیکاری معرق در انتهای ایوان قبله و در زیر نیم گنبدی از مقرنس های آبشاری مانند قرار گرفته است.

ویژگی مقبره خواجه عبدا.. انصاری: به فرمان شاهرخ در بقعه ای در گازرگاه در شمال هرات بپا شده، این بقعه صحن بزرگ مستطیل شکل با ایوانی در وسط هر یک از ضلع ها ، بزرگترین ایوان در ضلع رو به قبله یا غرب مجموعه است و مشرف به مقبره خواجه ، مدخل در سمت مقابل این ایوان واقع و کنار آن را اتاق های بزرگ مستطیل شکل با طاق های عرضی و اتاق های کوچک با سکنج در بر گرفته است. این شکل بناها را حوضیه یا محوطه تدفینی گویند.

مدرسه گیائیه خرگرد: آخرین کار قوام الدین که به دست غیاث الدین شیرازی به پایان رسید. این بنا برای پیر احمد خوافی وزیر ساخته شد. از زیباترین بناهای شرق است. مانند بقعه خواجه انصار ۴ ایوانی ، صحن مربع شکل ، پرکاری مدخل ورودی به سبک تیموری به عنوان یک واحد معماری ، اتاق های که کنار مدخل ورودی قرار دارند مانند گنبد مسجد گوهرشاد چلیپا شکل ، بعضی گویند اتاق سمت راست دارای محراب و مسجد بوده و اتاق

دیگر تالار اجتماع. کلاهک نورگیر ۸ وجهی بکار گرفته که فضا زیرگنبد را از نور آکنده می کند و نظرها را در طول قوس ها گنبد به جانب زمین هدایت می کند. تزیین دیوارهای جانبی با کتیبه هایی برموزاییک خشتی ، تاکید بر حجم افقی بنا رنگ های کاشی کاری پر تلائو (آبی، فیروزه ای ، سیاه، سفید) کاملاً نقطه مقابل رنگ قهوه ای کم رنگ دشت مقابل است. کتیبه پی مدخل اصلی تاریخ ۸۴۸-۹ ه است. ظاهراً کاشی کاری پیچیده بنا چند سال طول کشیده است.

در میان بناهای ساخته شده در عهد تیموری در یزد بزرگترین بنا ، مجتمع ای است که در سال ۸۴۱ ه بدست میرچخماق والی شاهرخ و همسرش ساخته شده و شامل مسجد ۴ ایوانی ، خانقاه، آب انبار و چاهی که نزدیک آن حمام و خان قرار دارد. در این مجتمع سبک معماری محلی ظهور کرد شبیه سبک شهرهای شمال شرق ایران

کاشی ۸۰۶ ضلعی مانند کاشی هفت رنگ است ، گاهی طرح در خود کاشی چند ضلعی و گاهی تقسیماتی از طرح داخل کاشی است، جهت سطوح صاف مثل لچکی ایوان ، سر در لچکی ایوان داخلی اجراء میشود که در دوره صفوی بصورت زرین فام و هفت رنگ استفاده می شد.

هزاره: از کف تا حدود ۱/۵ متر از کف

آژند: مواد بین فاصله آجرها یا همان ملاط

آمود: (از آمیختن و پیوستن می آید) هر چیزی که به بدنه ساختمان الحاق گردد و وصل باشد هر چیز تزیینی

آندود: هر ماده ای که روی سفت کاری بنا را بپوشاند مانند گچ یا آهک ، کاربرد ۱: عایق حرارتی ، برودتی ۲: جنبه زیبای هم دارد یک دست کردن و ایجاد شرایط مناسب برای تزیینی و ایجاد نمای خوب

مقرنس کاری پوشش داخلی گنبد به مقاومت پوشش داخلی کمک می کند مثل گنبد مضرس در یک سطح نا صاف فشار تقسیم میشود مثلاً گنبد رک مقاومت کمتری دارد.

فیلپوش کمک می کند به ایستایی بنا ، باعث انتقال وزن گنبد می شود.